

Posuzování věrohodnosti

Chyby při interpretaci znaleckých posudků

©L. Čírtková, 2017

rámec

v prezentaci půjde výlučně o viktimologické expertízy

tj. znalecké posuzování poškozených v důkazně slabých případech

výpověď oběti proti výpovědi údajného pachatele, jsou jen nepřímé důkazy a znalecké posudky

Obsah příspěvku

3 úskalí při interpretaci ψ závěrů o věrohodnosti

- problémy s obecnou věrohodností
- problémy se specifickou věrohodností
- Problémy s „diagnostickými důkazy“ při hodnocení specifické věrohodnosti

Jak zadávat otázky o věrohodnosti na znalce v důkazně slabých případech ?

1.

Jak „číst“ OV?

1. Mýtus o obecné věrohodnosti

- Obecná věrohodnost = svědecká způsobilost
- Jde o to, zda jsme duševně fit a psychika funguje intaktně
- znalec posuzuje/**testuje** osobnost, tj. kognitivní charakteristiky (IQ) a nonkognitivní charakteristiky , duševní normalitu
- Obvyklý závěr: OV odpovídá populační normě

1. Mýtus o obecné věrohodnosti

Klíčová otázka:

Může obecně věrohodný svědek lhát?

Tudíž:

Obecná věrohodnost nevypovídá téměř nic o specifické věrohodnosti!

Viz Neč...

Vyvozovat z **dobré/špatné OV** závěry ohledně pravdivosti/věrohodnosti výpovědi je **ψ hrubka!**

1. Mýtus o obecné věrohodnosti

Další úskalí: zkoumání OV u ZZO

Oběť závažného dysforického DN (3 měsíce „po“, P ve vazbě)

Je paranoidní, má sklon k problémům v interpersonálních vztazích, přítomna hysterie a psychopatie. Svůj nárok na sebeurčení hájí s drsnou nevlídností....Její obecná věrohodnost je snížena

Poznámka: dysforické DN= permanentní nátlaková kontrola, sociální izolace, porušování hranic intimity, občas fyzické incidenty...

Znalecké posouzení OV

Posudek č. 1:

Nezralá, nevyrovnaná, s histriónskými rysy, emoční oploštělosti, hostility, sebeprosazování s drsnou nevlídností, přecitlivělá na kritiku, zvýšené potřeby slastného prožívání, paranoidita

→ obecná věrohodnost snižena

→ sklony zkreslovat výpověď (paranoidita, přehánění)

→ vnímá, ale narušena schopnost události hodnotit správně

Znalecké posouzení OV

Posudek č. 2

nekonfliktní, neagresivní, nekomplikovaná, důvěřivá, snášenlivá osobnost s primárně pozitivním smyšlením a s konvenčními životními aspiracemi... Přítomen sklon k naivitě, slabé rozhodování, femininní přístup.

Nebyly zjištěny důvody pro narušení obecné věrohodnosti Její svědecká způsobilost odpovídá populační normě, v prvním posudku – následky reviktimizace v intimních partnerských vztazích

TŘETÍ REVIZNÍ POSUDEK (znalecký ústav) potvrdil.

POŠKOZENÁ 3 X ZNALECKY ZKOUMÁNA!!!

1. Mýtus o obecné věrohodnosti

**Proč mohou ZZO/ traumatizované oběti
dopadnout špatně?**

- **Chybí znalosti viktimologie** mechanická aplikace testů, přirozené, přechodné následky viktimizace (otřes bazálních iluzí) jsou interpretovány jako trvalé vlastnosti osobnosti
- **doporučení pro OČTŘ:** oslovovat erudované + zkušené znalce

1. Mýtus o obecné věrohodnosti

V některých zemích EU se OV nezkoumá, protože nemá pro OČTŘ praktický význam!

Otázky na OV **nejsou přípustné**. Zkoumá se pouze specifická věrohodnost.

1. Mýtus o obecné věrohodnosti

Ale v ČR má OV tradici. Kdy má smysl posuzování OV:

- U evidentně **pseudologické** osobnosti
- Podezření na poruchy osobnosti (hraniční, histriónskou)

Mezi - Shrnutí

Pro znalce

Pozor při posuzování obecné věrohodnosti ZZO

+

**Explicitně uvést v posudku, že z OV obecně nelze
usuzovat na pravdivost konkrétní výpovědi!**

Pro OČTŘ

**Pozor na mylné SPOJENÍ obecné věrohodnosti se
specifickou věrohodností u obětí**

2.

Jak „číst“SV?

2. Specifická věrohodnost

Aktuální případ v SRN:

znalkyně odsouzena za nekvalitní posudek o specifické věrohodnosti v kauze údajného sexuálního zneužívání k náhradě škody 60.000 EURO

2. Specifická věrohodnost

Specifická věrohodnost = věrohodnost konkrétní výpovědi.

Znalec ψ odpovídá na otázku, **zda lze O věřit, protože líčí to, co zažila** a to tak, jak si to zapamatovala....

2. Specifická věrohodnost

Znalec psycholog se **nevyjadřuje k pravdivosti** (fakticitě) výpovědi, nýbrž formuluje na základě aktuálních vědeckých poznatků pravděpodobnostní závěr o ***prožitkové ukotvenosti výpovědi***

Kýbl anebo hrnek vody (případ K)

2. Specifická věrohodnost

- Posuzování *pravdivosti* výpovědi přísluší soudu a nabývá na významu zejména v případech, kdy chybí jednoznačné inkriminující důkazy
- Přizvání znalce nezbavuje soud jeho bytostné povinnosti posoudit svědeckou výpověď a vyhodnotit její pravdivost

Specifická věrohodnost

Závěry znaleckých posudků se často liší

Proč?

Hlavní problém v ČR je v rozdílných postupech (metodách), praxe je nejednotná, znalec si sám volí vhodné postupy

Dnes:

klinické ψ postupy versus forenzní ψ postupy

Klinický přístup

Výpověď je věrohodná, protože:

- probandka projevila silné emoce (pláč), které nepůsobily na znalce účelově
- třídní učitelka se domnívá, že by v tak závažné věci nelhala
- po údajné události se jí zhoršil prospěch

Žádné z těchto kritérií není vědecky ověřeno!

Klinický přístup

Ukázka z roku 2016:

*„...nejlépe využitelné a nejdůležitější je **klinické vyšetření** zkoumaného a **pozorování a rozhovor** jsou nejdůležitějšími nástroji, když chceme posoudit, zda posuzovaný **lže či mluví pravdu.**“*

Polemika:

- Existují jednoznačné příznaky lži v NK, VK a PK?
- Metoda klinického úsudku versus forenzní postupy?
- Hranice Ψ znalectví: lež anebo prožitková ukotvenost?

Forenzně psychologický přístup

- **Undeutschova věta: zažité líčíme jinak než vymyšlené**
- **Obsahová analýza výpovědi (!!!)** dle sestavy kritérií odvozených z výzkumů (CBCA)
- Je přezkoumatelný!

Forenzně psychologický přístup

Znalec - expertní stanovisko o tom, zda **kvalita konkrétní výpovědi** odpovídá s vysokou pravděpodobností spíše paměťové reprodukci zažitého anebo:

1. „**vymýšlení**“ čili **lži** → kritéria věrohodnosti
2. **sugesci** → přítomnost sugestivních vlivů (auto /hetero)

Forenzně psychologický přístup/ testování hypotézy o lži

křivě vypovídající se snaží v rámci účelové sebe prezentace 1) vyvolat dojem ideální oběti a 2) morálně bezúhonné osoby. Současně 3) shazuje, očerňuje obviněného jednice, aby byla oslabena jeho důvěryhodnost. A dále dbá na 4) obsahovou a 5) formální konvenčnost své výpovědi, aby nevznikly pochybnosti ohledně její plauzibility (přijatelnosti).

Forenzně psychologický přístup/ **kritérium konstantnosti**

Očekáváme konstantnost:

- aspekty hl. děje
- přímo zúčastněné osoby
- místo/ světelné podmínky

Neočekáváme konstantnost:

- aspekty vedlejších okolností
- nezúčastněné osoby
- repliky slovních sdělení
- odhady např. délky/času

Původně alkoholizace a udělalo se jí špatně, **pak** že nebyla zvyklá spát na vysoké posteli a tak se rozhodla spát na nižší posteli

Původně si nevzpomíná, zda měl ještě kalhoty, **pak** uvádí, že je měl hrozně rozepnutý

Původně odešla svědkyně z místnosti na toaletu, **pak** k dítěti, protože plakalo

Pozn. První výslech nápadně bez příznaků stresu a plynulá výpověď, každá další je expresivně emotivní, apelativní

Testování hypotézy o lži

Kritéria:

U křivých výpovědí typicky *chybí projevy či náznaky **sebe-diskreditace a sebe-zpochybňování, výroky vyjadřující pochopení pro pachatele, nestrukturovanost líčení a spontánní korekce***. A naopak klamoucí osoba cíleně do své výpovědi vkládá výraznou emocionalitu a popis psychických následků.

Mezi-shrnutí

- Intuitivní (klinické) posuzování věrohodnosti se opírá o obecně sdílené stereotypy a právě v tom spočívá jeho zranitelnost.
- V důkazně komplikovaných případech může být klinický přístup spojen s rizikem chybných závěrů. Dnes: **strukturovaný profesní úsudek**
- Pro OČTŘ – ptát se i na postup, kterým znalec došel ke svému závěru

3.

Jak „číst“ diagnostické
důkazy v relaci k SV

3. DIAGNOSTICKÉ DŮKAZY“ SPECIFICKÉ VĚROHODNOSTI

Diagnóza PTSP u poškozené osoby je v důkazně komplikovaných případech **mylně interpretována jako důkaz specifické věrohodnosti**

Logika úsudku:

- 1) je zjištěno trauma, tudíž je vysoká SV
- 2) není zjištěno viditelné trauma, tudíž žádné následky, tudíž nízká/žádná SV

**Psycho-logická hrubka: následky potvrzují SV/
skutek**

DIAGNOSTICKÉ DŮKAZY“ SPECIFICKÉ VĚROHODNOSTI

Ilustrace – posudek 2016

*její chování a psychický stav (tj. v době POTÉ),
potvrzuje primární viktimizaci...”*

Jednoznačně lze vyloučit jak simulaci tak agravaci
potíží, což by bylo v rozporu nejen s ***jejími***
osobnostními rysy...

Jaké osobnostní rysy vylučují lež/stylizaci?

simulace a agravace je dle stávajících poznatků u integrované normální osobnosti
podmíněna více situačním kontextem – když z PTSD profituje

DIAGNOSTICKÉ DŮKAZY“ SPECIFICKÉ VĚROHODNOSTI

**Dg. důkazy (např. PTSD) nemohou suplovat
sp.věrohodnost, když chybějící skutkové
důkazy!**

Proč?

U pachatelů platí, že diagnóza není důkaz!

deviant xxx delikvent

U poškozených platí totéž!

oběť/poškozený ≠ diagnóza PTSP

Fakta o dg. důkazech

Následky viktimizace jsou:

- Individuální (PTSD nemá exkluzivitu)
- Projevy traumatu souvisí s osobností
- Trauma je proces: doba POTÉ –sekundární viktimizace
- Jedna viktimizace – různé následky

Fakta o dg. důkazech

- **V případě vágních podezření:** zjištěné trauma u údajné O odůvodňuje další vyšetřování, ale *nedokazuje* ještě specifickou věrohodnost.
- **V případě pádných důkazů,** prokazujících skutek, absence traumatu (v podobě PTSP) *nezpochybňuje* specifickou věrohodnost ani skutek.

Fakta o dg. důkazech

Jestliže je z právního hlediska centrální problém věrohodnosti (tj. zda O událost zažila), pak **nelze postupovat odzadu**. Teprve až věrohodnost (tj. zážitek), pak lze určit následky události.

Fakta o dg. důkazech

Opačný postup by měl smysl jen kdyby existovala metoda/procedura, která by umožnila přiřadit příznaky/PTSP konkrétní události (a to je momentálně „nesmysl“). Obraz příznaků neumožňuje rekonstrukci OBJEKTIVNÍ stránky TČ. Problém tzv. diagnosticity Příklad horečka

Ilustrace: dotaz na duševní násilí v NOZ

Doporučení

Znalec psycholog potřebuje info, zda je skutek prokázán!!! To určí kompozici vyšetření.

Když je skutek prokázán:

otázky mají směřovat zejména k následkům viktimizace problém věrohodnosti výpovědi je vlastně irelevantní (např. videozáznamy o zneužívání)

Když stojí výpověď O proti výpovědi P

Otázky směřují k věrohodnosti výpovědi O

Doporučení

Náměty na otázky pro znalce v důkazně slabých kauzách k diskuzi:

- Posudťte OV, v případě narušené OV uveďte, zda a jak ovlivňuje SV poškozené osoby
- Posudťte SV, uveďte použité postupy a použitá kritéria SV
- Posudťte následky viktimizace. V případě PTSP explicitně popište trauma- situaci, která měla PTDP způsobit. Popište dg. metody použité ve zn. posudku

Doporučení

- V případě, že nezjistíte při znaleckém vyšetření PTSP a současně zjistíte s vysokou pravděpodobností SV, vysvětlete tento nález.
- V případě, že zjistíte nízkou pravděpodobnost SV (kvalita výpovědi) a současně přítomnost PTSP, vysvětlete tento nález.

závěr

- V důkazně slabých situacích jsou **psychologické** znalecké **posudky** často i „rozsudky“
- **ALE: v důkazně slabých situacích stoupá i riziko chyb**
- Je třeba přesně formulovat otázky na znalce a zlepšit spolupráci OČTŘ se znalcem.

Děkuji za pozornost.